

nalaza, i to će biti jedna od zadaća budućnosti arheologije seobe naroda u Jugoslaviji.

Ilustrativni materijal, što ga je autor sâm crtao po originalima ili fotografijama, prezentiran je u knjizi na neuobičajen način. Grafička slika rasporeda tih klišeja je nemirna i neujednačena, crteži ponekad iskrivljeni češće nisu dokumentarno točni i moglo bi se postaviti pitanje javnosti anonimnoj redakciji ove publikacije, da li ima smisla reproducirati u budućnosti arheološki materijal po fotografiranim crtežima? Valja zamjeriti autoru i redakciji znanstvenu nekorektnost, da nije u popisu slika (str. 68—69) navedeno odakle su, tj. po kojem ranijem autoru, preuzeti reproducirani crteži na dvadeset tabla, analogno tome, kako je to učinjeno samo u slučaju karata rasprostranjenosti. Od svog reproduciranog materijala, s preko stotinu reprodukcija, samo približno četrnaest reprodukcija su izvorne, dok je sve ostalo preuzeto iz literature.

Sagledamo li cjelokupno nastojanje autora, valja mu, usprkos mnogim i češće krupnim ispravcima, kao i nadopunama brojnih propusta manjeg ili većeg značaja, priznati njegov napor pri ne baš uvijek jednostavnom poslu prikupljanja i tumačenja arheoloških podataka, koji su zapravo služili kao osnovica našim glosama. Rad na arheologiji seobe naroda sâm je po sebi prilično složen, a bio je do nedavna kod nas relativno zanemaren, pa ovdje recenzirana publikacija predstavlja, kako smo već uvodno napomenuli, ispunjavanje postojeće praznine u domaćoj stručnoj literaturi. U tom smislu može ta publikacija koristiti onome tko želi dobiti kakav takav uvid u postojeći arheološki fundus seobe naroda iz Jugoslavije iz vremena prije seobe Južnih Slavena, iako arheološka slika stanja doista nije — pogotovu za Hrvatsku i Sloveniju — u Kovačevićevoj publikaciji ni potpuna ni znanstveno besprijekorna.

Dr. Zdenko Vinski

Dr. Rastislav Marić, Iz numizmatične zbirke Narodnog muzeja. Zbornik II. Narodnog muzeja 1958/59, Beograd 1960, pp. 191—224, table I do XIX.

Tretja objava akvizicij numizmatične zbirke Narodnega muzeja prinaša obilico bogatega gradiva, nabavljenega v zadnjih letih. Izstopa veliko število depojskih najdb, katere je kljub običajnim težkim okolišnostim vendar uspelo vodstvu Narodnega muzeja v Beogradu rešiti pred raztresenjem in jih tako ohraniti znanosti.

Kdor dela na numizmatičnem področju, bo v prvi vrsti vesel dejstva, da je dr. Marić, kot pravi v uvodu, posamezne dele zbirke definitivno uredil in vpisal v inventarne knjige. Tako bo sedaj deloma težko dostopni material verjetno kmalu v celoti na razpolago strokovnim krogom, kar je bila vroča želja nas vseh.

V uvodu nam Marić posreduje podatke o številčnem stanju zlatnikov, ki so z Vajfertovo in Ferrarijevo kolekcijo prišli pred časom v muzejsko zbirko. Doda tudi zadnje akvizicije, stanje ob prevzemu leta 1945 in sedanje stanje, kot je bilo v juniju 1959. Omenja tudi prvi rokopisni inventar Šafárika. Ta kuriozitetu nam je ohranila podatke o dvanajstih aureusih iz najdbe v Viminaciju, ki naj bi štela 102 aureusa, ki so kasneje prešli v državno blagajno. Žal sta od dvanajstih aureusov v današnji zbirki samo še dva.

Sledijo novejšje akvizicije.

V prvem poglavju je opisanih 8 rimskih aureusov in solidov ter multipla Konstancija Gala. Ob teh kosih bi imel naslednje pripombe:

Navadni aureus Lucille bi bil prav malo zanimiv, ko ne bi bil kovan z žigoma, katerih odtisi so nam znani v zelo mnogih primerkih. Nekateri numizmatiki so te novce zaradi čestega pojavljanja osumili nepristnosti. Novci, kovani s temi žigi, ki so razpoznavni po majhni napaki v polju avera pod črko G in F ter drugih znakih na reveru, so se pojavili v prvi polovici tega stoletja v velikih količinah v Parizu. Če je provenienca našega primerka res zanesljiva, t. j. da je bil res najden v Rudniku, potem je tu dokaz za pristnost žigov. Nastane vprašanje, kako to, da je bilo izkovanih toliko novcev z enim parom žigov in da so ti kosi ohranjeni v tolikem številu. Seveda, kolikor namreč ne bi bilo mogoče zanesljivo ugotoviti najdišča, bi to lahko bil eden od kosov, ki so jih predvojni

beograjski zbiraleci neredko prinašali iz Pariza v zameno za niške denarije, kar je bila v tistem času splošna praksa. Iz gornjega je torej razvidno, da je predvsem važno preveriti zanesljivost najdišča, seveda, kolikor je to danes še mogoče.

Aureus (ne solidus) Maximiana Daze je že znan, toda dragocen kos za sistematsko zbirko, to tembolj, ker so kovi aleksandrijske kovnice redkejši.

Lepi solidus Konstantina I. Marić žal še vedno — sledeč Mauriceu — dodeljuje kovnici Tarracco v Španiji. Ta kovanec spada v Ticinum, ker Tarracco sploh ne kuje v tem času. O te sem že mimogrede pisal v Numizmatičnem vestniku III/5, str. 79 sl.

Sledi odlično ohranjeni solidus Julijana III. iz Sirmija. Pri vseh teh kovancih pa žal niso podane teže, kar je še posebno važno za Konstantinov primerek.

Aureus Maximiana Herkula spada v Treveri, in sicer v prvo obdobje po letu 293, torej po reformi. Ti reveri so za Maximiana v rabi še v Rimu, Antiohiji in Nikomediji. Kos je poznan, hrani ga Bundessammlung na Dunaju in ga navaja Pink. Marić pravi, da v RIC V2 ni našel paralele za rever, kar je seveda popolnoma razumljivo, kajti brezupno je iskati analogijo za poreformni aureus med predreformnimi antoniniani. Tu je odveč vsaka nadaljnja pripomba. Med navajanjem (op. 11) vsebinsko sorodnih reverov pride do zaključka (p. 145): »da je naš zlatnik iskovan izmedu 285 i 295 g. u kovnici Ticinu čiju oznaku ima na reversu« in se sklicuje na »oznako te kovnice v RIC VI, 372«. Pri tem pa ne upošteva reformo, ko dopusti razpon dvanajstih let od 285 do 295 in napačno tolmači oznako za kovnico, kratice PT pa seveda v RIC VI, 2 iz razumljivih razlogov ni našel. Medtem ko napačno dodeljuje novce kovnici Ticinum, tudi ne upošteva stilnih značilnosti portreta, ki so pri pripisovanju kovnicam v sodobni numizmatiki često važnejše od samih signatur.

Sledi najbolj markanten kos cele publikacije — multipla za dva solida od Konstancija Gala. Ta izvira po mojem mnenju iz emonske najdbe medaljonov, za kar govori več okolnosti. Sestav emonske najdbe multipel je, če ji pridamo Konstancija Gala, natanko tak kot najdba iz istih dni, odkrita pri gradnji klasične gimnazije v Ljubljani, ki je sestavljena pretežno iz Magnencijevih majorin, v zelo majhnem odstotku pa so zastopani tudi nominali Konstancija Gala. Analiza obeh najdb, ki jo pripravljam, bo dala še jasnejšo sliko o tem.

Kovanec do danes ni bil poznan in je, kot ugotavlja Marić, varianta h Cohenu 31. Da je Marić uporabil Bernuolija za potrditev portretne podobnosti, preseneča. Ta ikonografija je že mnogokrat korigirana in zastarela, posebno kar zadeva kasno antiko. Sicer pa ni bila nikdar praksa numizmatika, da bi se zatekel za ikonografska vprašanja k skulpturam, ampak ravno obratno. Portret na našem novcu ne more biti Konstancija II., ker je samo Gal upodobljen z golo glavo, Konstancij II. pa redno z vencem. To je v numizmatiki že utrjeno in vsestransko priznано dejstvo že nad pol stoletja. Kos pri Cohenu (Constantius II) 132, ki je brez referenc in slike (torej ga ni mogoče preveriti), je zato kovanec Konstancija Gala, kar že Marić (p. 196) pravilno domneva.

Multipla je pravilno datirana v leto 351. Vendar se dá datirati še točneje. Ker je bil Konstancij Gal proglašen za cesarja 15. marca, je bila multipla kovana neposredno po tem dogodku, torej vsaj v prvi polovici leta 351. Bitka pri Mursi je bila 28. septembra istega leta. Umik Magnencija preko Trojan in takoj zatem preko Emone pa je potekal jeseni 352, ker šele v tem letu pade Aquileja in Konstancij II. prezimuje 352/53 v Mediolanu. Ob tej priložnosti pa je bila tudi zakopana emonska najdba. Ohranjenost multiple, na drugi strani pa natanko tak sestav sorodne najdbe iz klasične gimnazije, kakor tudi dejstvo, da je bila multipla neposredno po ljubljanskem odkritju ponujena Narodnemu muzeju v Beogradu, medtem ko je bila najdba dveh solidov v Batajnici, kateri skuša Marić brez vsakih argumentov pripisati ta kos, najdena že leta 1951, samo potrjuje, da je kovanec pripadal emonski najdbi multipel.

Važno je ugotoviti, da je kos pripadal emonski najdbi, v kateri so bile izključno multiple, zgolj zato, da se najdba znanstveno rekonstruira. Vse pohvale vredno pa je, da je Narodni muzej v Beogradu ta kos kupil in tako rešil drobce te najdbe, ki bi se nam sicer gotovo ne ohranil.

Solidus Teodozija II. je pomotoma označen kot nova varianta. V Sabatieru je namreč poznan, le zaradi tiskovne pomote je v tekstu netočno opisan, vendar

je na tabli pravilno slikan. Kdor ima opravka s Sabatierom, ve, da so take napake pri njem pogoste. Da je poznan, je razvidno tudi iz Tolstoja, ki ga navaja na str. 66 pod št. 17, ter Ratto, Monn. Byz. 152.

V drugem poglavju se vrste predhodna poročila o dvanajstih depojskih najdbah.

Kot prva je opisana velika in pomembna najdba keltskih zlatih staterjev (ne »zlatnikov«, ta izraz je primeren za dnevni in ne strokovni časopis). Seveda ima odstavek o najdbi le obliko predhodnega poročila, saj na tako malo prostora ni bilo mogoče povedati najnujnejše, zato bo potrebna popolna in temeljita obdelava. Vendar moram pripomniti, da že tu nekaj navedb ne ustreza dejanskemu stanju. Tako imenovani školjkasti staterji niso ravno redki. Trditev, da se »ovaki zlatniki nalaze jedino u našem Podunavlju«, ni točna, saj jih poznamo v najdbi Leva v Karpatih na Slovaškem (Pink-Alföldi) ter v najdbi iz Lemberga pri Celju. Dalje pravi Marić: »Skordisci nisu morali koristiti srebrne rudnike u Domaviji, da bi dobili metal potreban za kovanje njihovog novca kako pomišlja Karl Krist.« To so trditve Pinka in ne Krista. Zadnji jih le omenja v svojem poročilu o znanstvenem delovanju na področju keltske numizmatike, kot Pinkove hipoteze. Da je Paulsenovo delo — *Die Münzprägungen der Boier* — »katalog«, je pač lapsus calami.

Sledi notica o najdbi iz Batajnice. Dva (!) solida. In tej najdbi naj bi pripadala multipla? Za to bi bilo potrebno več argumentov. Presenetljivo je, da se francoski resumé bistveno razlikuje od teksta v domačem jeziku. Tam namreč ni omenjena multipla v zvezi s to najdbo.

Tretja najdba izvira še izpred vojne, iz leta 1930. Vsebovala je solide Justinijana I. in Justina II.

Cetrto najdbo sestavljajo novoveški zlati in srebrni nominali.

Peta, v Paračinu odkrita najdba, vsebuje predvsem beneške in turške novce. Povsem razumljiva in običajna mešanica za konec 16. stoletja. Zaradi objektivnih težav Marić tu ni mogel dokončno določiti vseh kovancev turškega izvora, kar ne moti, ker je najdba podana v skrajšani obliki in jo bo treba tako še obširno objaviti. Da je najdba »u svakom slučaju iz vremena Sulejmana I«, je morda prenačljeno trditi, dokler nad dve tretjini novcev ni določenih.

Sesta najdba je iz Pančeva, odkrita leta 1954. V fragmentarnem stanju šteje danes pet enkratnih dukatov in en španski dublon. Da je najdba, kakor pravi Marić, last neke osebe, ki je prišla iz Zahodne Evrope, ni z ničimer podprto. Nasprotno, vse naše najdbe, tudi tiste, ki so bile zakopane na nekdanjem turskem ozemlju, so sestavljene pretežno iz zahodnoevropskih novcev.

Naslednja najdba je bila odkrita v Smoljincu. Vsebovala je šest dukatov, od katerih je eden napačno določen. Opis se glasi: »Ujedinjenje provincije Belgije, imitacija dukata Ferdinanda III, (na reversu natpis Caspar Melch Baltha).« Ta dukat (slika 9) pripada mestu Köln v sklopu rimsko-nemškega cesarstva, za kar jasno govorita napis in grb. Kaj naj pomenijo tu še združene provincije Belgije? Dukati so znani Nossu (št. 402) in Friedbergu (11). Zakaj je treba neinteresanten in relativno pogost kovanec povečati kar trikrat, tudi ne vem.

Osma najdba, odkrita 1929, izvira iz Titovih Užic.

Sledi zelo majhna najdba iz Boljevca, sestojeca iz treh beneških in enega turškega dukata ter enega dubrovniškega dinarja.

Največja tu omenjena najdba je bila odkrita v samostanu Studenica. Po srečnem naključju, se zdi, da je bila rešena za Narodni muzej v Beogradu v celoti. Ne morem deliti mnenja z Marićem, ko pravi: »...lice čiji je ovo bio novac prikupilo u Dalmaciji pod mletačkom upravom.« Beneški dukat je namreč v velikih količinah krožil v osmanskih deželah. Celó v Anatoliji se pojavlja masovno v najdbah. Zato je tembolj jasno, da je zastopan tudi v mnogih najdbah na našem ozemlju. Zanimivost te najdbe je goriški soldo iz leta 1735, ki pa je pozlačen, in kot kaže, krožil kot enakovreden z ostalimi dukati.

Pri enajsti najdbi se vprašam: ali smemo dva kovanca, katerih najdišča ne poznamo, imeti kar za depojsko najdbo?

Kot zadnja je opisana novoveška najdba iz Aleksinca. Ta najdba je res v pravem pomenu besede moderna. Najstarejši novce je iz leta 1855, najmlajši

iz leta 1881. Razen tega je obdelanih 43 od prvotno 108 kosov. Kaj je bilo med ostalimi 65 kosi, ne ve nihče. Vmes so bili lahko novci z letnico 1915.

Kaj nam pa pove taka najdba v numizmatičnem ali pa historičnem oziru? Spominjam se, ko je bila odkrita v Ljubljani skupina modernih zlatnikov, ki so bili zazidani med drugo svetovno vojno, pa je bil, kolikor sem mogel ugotoviti, najmlajši kos 20-lirski zlatnik Umberta I. iz leta 1897. Zato se ob objavi take najdbe vprašam: cui bono? Takšna najdba naj se sicer registrira, material pa je za v Narodno banko, ker nakup numizmatično neinteresantnega materiala samo bremeni že tako omejene kupne možnosti Narodnega muzeja.

Sledi opis Domicijanovega suberata denarija. Za suberat se mi izraz »furniran« ne zdi ravno najboljši. Mislim, da bi bil primernejši izraz »preoblečen« ali pa morda še najboljši »suberat« od subaeratus, izraza, ki se nam je ohranil neposredno iz antike (Persius, satyra 5). Sicer pa naj o tem sodijo jezikoslovci.

V tretjem poglavju obravnava Marić nekaj srednjeveških novcev. Mnenje o tem prepuščam strokovnjakom za srbsko numizmatiko. Dotaknil bi se le čisto tehničnega primera. Kovanec na tabli XIII, sl. 14, je namreč navadno pogrešno kovanje, pa ga imenujmo dvojno kovanje (Doppelschlag), pogrešno kovanje (Fehlprägung) ali kakorkoli, ne pa, kot meni Marić, »oštečen kalup« in dalje: »... na kojima se lepo vidi kako su ti majstori tako vešto umeli da sastave kalup iz fragmenata da se na površini novca i pri znatnom uveličanju ne primećuje krpljenje.« Komentar res ni potreben.

Četrto poglavje je posvečeno papirnatemu denarju. Pet strani, zanimivih predvsem za tiste, ki se ukvarjajo s tem področjem.

Sledi še francoski resumé in 19 tabel.

Tako nam tretja objava iz zbirke Narodnega muzeja v Beogradu zgovorno priča o obilici materiala, ki ga ta zbirka vsebuje. Pričujoče poročilo obravnava le nekaj kosov, najdbe pa so podane sumarno. Ker gre inventariziranje proti kraju, v zbirki pa je brez števila nadvse zanimivih in v mednarodnem merilu nenadomestljivih kosov, pričakujemo, da bo začel Narodni muzej sistematično objavljati ali pa katalogizirati antični del zbirke, kakor tudi, da bo objavil nekatere važnejše depojske najdbe v celoti in izčrpno, kot zahteva sodobna numizmatična veda. To si želimo predvsem za več nadvse numizmatično in zgodovinsko zanimivih antičnih najdb.*

E. Pegan

Hermann Müller-Karpe, Münchener Urnenfelder. Katalog. Kallmünz 1957. 80 strani, 56 tabel s karto 1 : 100.000.

Muzej Prähistorische Staatssammlung v Münchenu je pričel z obravnavanim delom objavljati svoje gradivo po zaporedju njegovega pomena in stopnje raziskovanja, sodeč po prvem zvezku, v obliki katalogov, katerih namen je predvsem, biti »vodnik k originalom in prvi vir informacij«. Okvir in obseg kataloga ima v novejši nemški literaturi že standardno obliko — v tekstu zgoščeni podatki o najdbah, kronologiji in kulturni opredelitvi, v tablah pa nekoliko shematizirane risbe predmetov z nekaj tlorisi, fotografijami in kartografskim pregledom obravnavanega področja. Iz priložene karte v merilu 1 : 100.000 je najjasneje razvidna regionalna omejitev tega kataloga in razpored najdišč. Katalog zajema poleg grobišč tudi depoje in nekaj posamičnih najdb. Poslednji dve skupini sta znani tudi iz ožjega mestnega središča Münchena, medtem ko so žarna grobišča odkrita izključno izven mesta, pretežno v skupini severno od Passinga. Z izjemo te skupine se ostala najdišča vrstijo predvsem vzdolž rek Würma in Isarja.

V celoti obsega katalog gradivo desetih žarnih grobišč s 400 grobovi, od katerih nobeno ni izkopano v celoti, temveč večinoma le neznatno število grobov. Vendar domneva avtor, da je katero izmed njih imelo tudi do 1000 grobov. S tem so katalogu, katerega namen naj bi bil namesto tematskih obravnav podati »popolno objavo najdb zaključenih najdiščnih skupin«, podane obvezne omejitve, toda temu se ni mogoče izogniti. Kronološka analiza gradiva nudi zanimivo dejstvo, da pripadajo obravnavana grobišča okrog Münchena v celoti v obdobje bronaste dobe D in obeh faz stopnje Ha A, medtem ko so grobovi mlajše dobe

* Numizmatike, ki so z veseljem pričakovali nadaljnjih objav R. Marića, je vest o njegovi smrti — medtem ko je redakcija revijo že oddala v tisk — globoko užalostila.